

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

INNOVATSIYA

SAVDO

RAQAMLI

MARKETING

BIZNES

TADQIQOT

BRENDING

№4-SON

2025-YIL, APREL

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

Member of
Crossref

OPEN

ACCESS

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketinjournalbot](https://t.me/marketinjournalbot)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tdiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdurahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamISI Marketing kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otobek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasini katta o'qituvchisi;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, "Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik" kafedrasini professori

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, "Raqamli iqtisodiyot" kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, "Savdo ishi" kafedrasini mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti "Menejment va marketing" kafedrasini mudiri

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU biznes boshqaruvi va logistika kafedrasini professori

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU "Yashil" iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Elektron nashr 720 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 30-aprelda ruxsat etildi

MUNDARIJA

XORAZM VILOYATIDA INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	9
Otajanov Umid Ablullayevich	
SANOAT KORXONALARIDA ENERGIYA MANBALARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	21
Nazarova Ra'no Rustamovna, Najmiddinov Yahyo Fazliddin o'g'li	
TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA "IQTISODIYOT" YO'NALISHLARINING SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	32
Bayhonov Baxodir Tursunbayevich, Saydullayeva Saodat Abdumajitovna	
XALQARO FRANSHIZALAR FAOLIYATI RIVOJLANISHINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	44
Xodjayev Anvar Rasulovich	
RAQOBAT SHAROITIDA ISHLAB CHIQUARISH KORXONALARIDA MAHSULOT SIFATINI OSHIRISH YO'LLARI	56
Saidov Mash'al Samadovich, Soliyev Rahmatjon	
ТУРИСТСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА: ЦЕЛЕВОЙ ПОРТРЕТ КИТАЙСКОГО ТУРИСТА	63
Голышева Е.В. , Мурадова Л.Т.	
MINTAQADA MEHNAT RESURLARI DINAMIKASINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI	78
Kurbanov Feruz Pirnazarovich	
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TASHKIL ETISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	87
Turopov Maqsudjon Asatillo o'g'li	
KADRLAR TANLOVINING AUTSORSING TIZIMIGA ASOSLANGAN YANGI BOSQICHINI AMALIYOTGA JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	97
Isroilov Islomiddin Kamoliddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TURISTIK OQIM MAVSUMIYLIGI BARQARORLIGINI BOSHQARISHNING ASOSIY XUSUSIYATLARI	104
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
KO'SHMAS MULKNI BOSHQARISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	113
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARISH KORXONALARINI BOSHQARISHNING XORIJIY TAJRIBALARI	127
Raximov Ilyos Ikramovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM TARMOQLARINI SINERGETIK RIVOJLANTIRISH ASOSIDA BOSHQARUV MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	137
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI	147
Tohirxo‘jayeva Dilafro‘z Toir qizi, Saidov Mash‘al Samadovich	
ELEKTRON TIJORATDA QADOQLASH VA YETKAZIB BERISH TIZIMINI SAMARALI TASHKIL ETISH YO‘LLARI.....	157
Ismoilova Gulnora Fayzullaevna, Xusnora Pardaboyeva	
TADBIRKORLIK MUHITINI YAXSHILASH ORQALI AHOLI UCHUN YANGI DAROMAD IMKONIYATLARINI YARATISH	164
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Nutfullayev Shohrux Mexli o‘g‘li	
ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯХ КОНКУРЕНЦИИ.....	171
Икрамов Мурат Акрамович, Буриев Хаким Тошимович, Файзуллаев Шухрат Шерали Угли	
О‘ZBEKISTONDA SOLIQ ISLOHOTLARINING BIZNESGA TA’SIRI.....	178
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevda Shamsiddin qizi	
OZIQ-OVQAT SANOATINING RIVOJLANISHIGA OMILLAR TA’SIRINI BAHOLASH	184
Tursunova Dilnavoz Davron qizi	
О‘ZBEKISTONDA CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	193
Xotamov Ibodullo Sadulloyevich	
SUN’IY INTELLEKTNII ELEKTRON TIJORATDAGI O‘RNI	204
Shaislamova Muazzamxon Raximxodjaevna, Shayzoqova Munisa Meliqo‘zi qizi	
TO‘QIMACHILIK KORXONALARIDA KIMYO TOLALARI ISHLAB CHIQARISH ASOSIDA YUQORI QO‘SHILGAN QIYMAT YARATISH ISTIQBOLLARI.....	210
Raximov Furqat Jalalovich	
UMUMIY OVQATLANISH XIZMATLARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH	224
Rahimov Abdihakim Muhammadiyevich	
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА РАЗВИТИЕ КАНАЛОВ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОДУКЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ООО “SAMARKAND-APPAREL”).....	232
Мусаева Шоира Азимовна	
SANOATDA ISHLAB CHIQARISHGA YO‘NALTIRILGAN INVESTITSİYALARINING IQTISODIY MOHIYATI VA ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	242
Qorabayev Shuhratjon Axmadjonovich	
QORAMOLCHILIKNI RIVOJLANTIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN TARKIBIY-MIQDORIY O‘ZGARISHLAR TAHLILI	250
Otaxonova Odinaxon Inomovna	
SANOAT TOVARLARI IMPORTI O‘RNINI BOSISH SIYOSATI — IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING MUHIM OMILI SIFATIDA.....	260
Muratova Shohista Nimatullayevna	

MINTAQAVIY OZIYQ-OVQAT BOZORINING SHAKLLANISHINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	270
Mirtoev Axrorbek Abdulpattovovich	
MINTAQALAR IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI NOMUTANOSIBLIK LARNI ILMIY TAHLIL QILISHGA NAZARIY YONDASHUV LAR.....	278
Ismoilov Alisher Jobir o'g'li	
AHOLIGA YUK TASHISH XIZMATINI KO'RSATISH STRATEGIYASI.....	285
Ergasheva Muxabbat Abdusamatovna, Nuritdinov Jaloliddin Djamolovich	
SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ASOSIDA ITQISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	293
Donayeva Feruza Burxon qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHSIZLIK DARAJASINING STATISTIK TAHLILI.....	302
Chintemirova Diyora Shuxrat qizi, Akbarova Barno Shuxratovna	
MINTAQADA TABIIY RESURLARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY-EKOLOGIK RIVOJLANISHGA TA'SIRINI BAHOLASH	308
Sapaev Maxsudbek Karimovich	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI SEGMENTLASH ASOSIDA SOLIQ XAVFLARINI ANIQLASH VA BAHOLASHNING AMALIY YONDASHUV LARI	315
Elbaeva Muqaddas Rashidovna	
BANK AKTIV LARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI	321
Absamatov Anvar Ergashevich	
LOGISTIKADA OMBORXONA XO'JALIGI FAOLIYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	329
Boymatov O'tkirbek Tilovmurod o'g'li	
MAHALLALAR UCHUN UZOQ MUDDATLI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA STRATEGIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR	336
Kurbonbekova Mohichehra Turabjanovna, Ostonoqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, Eshpulatova Muazzam Barnoyevna, Muzaffarova Dilbar Mamalatif qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARINING QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDA EMISSION FAOLIYATI TAHLILI	352
Mutalova Malika Saydullayevna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING BARQAROR RIVOJLANISHINI BAHOLASHGA YONDASHUV LAR	359
Norboyev Sarvar Azodovich	
MAISHIY KIMYO TOVARLARI B2B BOZORIDA SUN'IY INTELLEKT YORDAMIDA TAQSIMOT KANALLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH.....	365
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	

O‘ZBEKISTONDA KICHIK KORXONA VA MIKROFIRMALARNING RIVOJLANGANLIK DARAJASINI STATISTIK BAHOLASH.....	375
Sharipov Ixtiyor Baxtiyorovich	
GLOBAL RAQOBAT SHAROITIDA UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARI RIVOJLANISHINING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	384
Tashnazarov Sur’atjon Abdullayevich	
INTEGRATING UZBEKISTAN STATE BUDGET STRATEGIES WITH FINANCIAL LITERACY FOR ECONOMIC PROSPERITY.....	389
Tursunqulov Ravshan Abdulxay o‘g‘li, Saydaqulov Ravshan Aliboyevich	
O‘ZBEKISTONDA MICE TURIZMI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH VA SERVIS SIFATI MUAMMOLARI	398
Xalimova Fayyoz Nafasovna	
O‘ZBEKISTONDA IQTISODIY BARQARORLIKKA ERISHISHDA ISTIQBOLLI DRAYVER SOHALARNING O‘RNI.....	405
Xolbozorov Muzraf Yusup o‘g‘li	
OZIQ-OVQAT BOZORI KONYUNKTURASINI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH	417
Abduraxmonov Adxamjon Sultonboyevich	
KORXONADA INQIROZGA QARSHI BOSHQARISH STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI	426
Dadaboyev Tulqinjon Yusupjonovich, Kamolov Faxriddin Xusniddin o‘g‘li	
HUDUDLAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI BAHOLASHNING XALQARO AMALIYOTI VA O‘ZBEKISTONDAGI HOLATI.....	435
Madraximov Umirbek Muxammadovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH VA BOSHQARUV MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	443
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich, Fayzullayev Ulug‘bek Tursunbayevich	
SANOAT KORXONALARIDA SAMARALI KORPORATIV BOSHQARUV ASOSIDA RAQOBAT USTUNLIGINI SHAKLLANTIRISH YO‘LLARI	451
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
ZAMONAVIY ELEKTROTEXNIKA SANOATINING GLOBAL MIQYOSDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	461
Sultonova Xilola Jamolutdinovna	
MODALAR BIZNESIDA “YASHIL BREND” MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	468
Ziyayeva Shaxlo Shoakbar qizi	
MINTAQADA TURIZM SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOY MEDIA MARKETINGIDAN FOYDALANISH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	476
Bekjanov Dilmurad Yuldashovich, Samandarova Mohinur Qadamboy qizi	
REKLAMADA ISHONTIRISH VA KREATIV XABAR STRATEGIYASI	488
Safarov Alisher Yunusaliyevich	

O‘ZBEKISTONDA HUDUDIIY IQTISODIIY RIVOJLANISH: MARKAZ VA CHEKKA HUDUDLAR O‘RTASIDAGI FARQLAR.....	500
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi, Hoshimov Islomxon Ilyorjon o‘g‘li	
KORXONALAR AYLANMA MABLAG‘LARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO‘LLARI.....	514
Burxanov Aktam Usmanovich	
INNOVATSION IQTISODIIYOT SHAROITIDA AHOLI DAROMADLARINI DIVERSIFIKATSIYALASH OMILLARI.....	522
Qurbanov Ulug‘bek Erkinovich, Baxtiyorov Barxayotjon Azizjon o‘g‘li	
SANOAT KORXONALARIDA KAPITAL MABLAG‘LARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI	530
Muxtarov Maxmudjon Marifovich	
PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASSTERLARNING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING MARKETING STRATEGIYALARI.....	537
Satvoldiyev Ulug‘bek Kamilovich	
TOZALIK VOSITALARI ISHLAB CHIQARUVCHI SANOAT KORXONALARIDA MARKETING STRATEGIYASINI JORIY ETISH IMKONIYATLARI	545
Baqoyeva Dilfuza Maqsud qizi	
TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR HISOBINI MHXS ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	555
Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
XORAZM VILOYATIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH HOLATI VA UNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYALARNING AHAMIYATI	567
Xolmuratov Xolilla Sariyevich	
LATVIYADA SOLIQ REYTINGI TIZIMI: FISKAL INTIZOM VA HALOL BIZNESNI RIVOJLANTIRISH AMALIYOTI.....	586
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
РОЛЬ АРОМАМАРКЕТИНГА В ФОРМИРОВАНИИ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ ПРИВЯЗАННОСТИ К БРЕНДУ	603
Кутбитдинова Мохигул Иноятовна, Матризаева Диларам Юсупбаевна	
RAQAMLI IQTISODIIYOT SHAROITDA AKT SOHASINI RIVOJLANTIRISHGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	612
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
TRANSPORT XIZMATLARI KO‘RSATISHNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI VA TAMOYILLARI	617
Rajabov Qurbon Sulaymonovich	
XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISHDA HORIJIY MAMLAKATLAR STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	626
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI ORQALI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	635
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	

MINTAQADA MOLIYAVIY XIZMATLAR KO'RSATISHNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI VA TAMOYILLARI	644
Jo'rayev Shermat Isroilovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SHAHAR AGLOMERATSIYALARI UCHUN EKOLOGIK-GEOLOGIK TADQIQOTLARDA ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	651
Irgashev Shavkatbek Turdiyevich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA ISHLAB CHIQUARISHNI TASHKIL ETISH	661
Haqberdiev Ulug'bek Nasrullo o'g'li	
HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY TABAQALASHUV DARAJASINI STRATEGIK TARTIBGA SOLISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH....	671
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
SUG'URTA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISHI VA UNI KUCHAYTIRISH STRATEGIYALARI	679
Umirov Abdisalom To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA IPOTEKA KREDITINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	686
Abdullayev Muhammadsodiq Isroil o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI BUXGALTERIYASIDA BIOLOGIK AKTIVLARLARNI TAN OLISH MEZONLARI VA UNING KLASSIFIKATSIYASI.....	694
Tursunkulova Gulchiroy Burxonovna	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA QURILISH MATERIALLARI SANOATI RIVOJLANISHINING ISTIQBOLLARI	702
Fayzullayev Jonibek Mambetsaliy o'g'li, Ollayorov Behruzbek Sardor o'g'li	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA RAQAMLI KORPORATIV BOSHQARUV MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH: XALQARO STANDARTLAR VA MILLIY AMALIYOT TAHLILI	709
Ismailov Allayor Rashidovich	

KORXONALAR AYLANMA MABLAG‘LARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO‘LLARI

Burxanov Aktam Usmanovich

Alfraganus universiteti

“Iqtisodiyot” kafedrası professori, i.f.d.

Annotatsiya

Maqolada korxonalar aylanma mablag‘laridan samarali foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlari tadqiq etilgan. Shuningdek, obyekt sifatida “Maxam Chirchiq” AJ aylanma mablag‘lari holati va tarkibiy o‘zgarish dinamikasi tahlil qilingan. Korxonalar aylanma mablag‘lari hajmi va undan samarali foydalanish bilan bog‘liq bo‘lgan muammolar aniqlangan hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: aylanma mablag‘, moliyaviy operatsiyalar, pul mablag‘lari, kredit mablag‘lari, daromad.

Аннотация

В статье исследованы научно-теоретические аспекты эффективного использования оборотных средств предприятий. Кроме того, в качестве объекта анализируется состояние и динамика структурных изменений оборотных средств АО “Махам Чирчиқ”. Выявлены проблемы, связанные с объемом оборотных средств предприятий и их эффективным использованием, а также разработаны предложения по их устранению.

Ключевые слова: оборотные средства, финансовые операции, денежные средства, кредитные ресурсы, доход.

Abstract

This article explores the scientific and theoretical aspects of the effective use of working capital in enterprises. Additionally, the working capital status and the dynamics of structural changes at “Maxam Chirchiq” JSC have been analyzed as the object of the study. Problems related to the volume and efficient utilization of working capital in enterprises have been identified, and proposals aimed at addressing these issues have been developed.

Keywords: working capital, financial operations, cash funds, credit resources, income.

KIRISH

Korxonalarning barqaror faoliyati ko‘p jihatdan aylanma mablag‘lardan samarali foydalanish qobiliyatiga bog‘liqdir. Chunki, aylanma mablag‘larning yetarli darajada mavjud bo‘lishi va ularni oqilona boshqarish korxonaning moliyaviy barqarorligi va ustunligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Shu sababli, har bir ishlab chiqarish korxonasida aylanma mablag‘larning o‘rni va ahamiyati tobora oshib bormoqda.

Barqaror iqtisodiy o‘rni ta‘minlash sharoitida ishlab chiqarishni amalga oshiruvchi sanoat korxonalari o‘z faoliyati davomida turli tarmoq va tashkilotlar bilan iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlaydi, moliyaviy manbalar asosida hisob-kitob operatsiyalarini olib boradi. Korxonalar ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini

ta'minlash, mahsulotlarni o'z vaqtida yetkazib berish va ishlab chiqarishdan sotishgacha bo'lgan jarayonlarni tizimli ravishda amalga oshirish uchun mablag'larni oqilona yo'naltirish va boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi.

Samarali iqtisodiy faoliyat uchun ishlab chiqarish korxonalari o'zlarining moliyaviy operatsiyalarini puxta tashkil etib, yetkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblarni belgilangan muddatda amalga oshirishi kerak. Shu bilan birga, korxonada aylanma mablag'lar aylanishini to'g'ri boshqarish, to'lovlarni to'g'ri yo'naltirish orqali ularning aylanish tezligini oshirish ham doimiy e'tibor talab etadi.

Korxonalarining raqobatbardoshligini mustahkamlashda mablag'larni optimal darajada boshqarish va ishlab chiqarish ehtiyojlariga oqilona yo'naltirish katta ahamiyatga ega. Aylanma mablag'larni me'yorga muvofiq boshqarish va ularning aylanishini tezlashtirish korxonalar faoliyatida samaradorlikni oshiradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalar aylanma mablag'lardan samarali foydalanishga oid xalqaro ilmiy tadqiqotlar o'tkazilib, xorijiy va MDH mamlakatlari olimlari tomonidan nazariy va amaliy yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Shuningdek, mamlakatimiz olimlari ham korxonalarda aylanma mablag'larni boshqarishning nazariy va uslubiy asoslarini chuqur tadqiq qilib, sohaning rivojiga sezilarli hissa qo'shib kelmoqdalar.

Bugungi kunda iqtisodiyotning faol ishtirokchisi sifatida faoliyat yuritayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning pul mablag'laridan maqsadli foydalanish va ularni samarali boshqarish, olinadigan mablag'lar va majburiyatlarni o'z vaqtida so'ndirish buxgalteriya hisobini yuritish orqali to'g'ri va o'z muddatida nazorat qilinishini tashkil etishning beshta vazifasini ta'kidlab o'tishgan. Ularga bevosita: pul mablag'lari va hisob-kitobni o'z vaqtida rasmiylashtirish; kassadagi kirim va chiqim qilinayotgan mablag'larni to'g'ri rasmiylashtirish; kassadagi naqd pul mablag'larini qayd qilish va rasmiylashtirish; pul mablag'laridan to'g'ri va maqsadli foydalanishni tashkil qilish; byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larni shartnoma bo'yicha to'g'ri yo'naltirish va nazorat qilishga qaratilgan[1].

Darhaqiqat, M.B.Kalonov va boshqa iqtisodchi olimlar tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan aylanma mablag'larni shakllanishi va uni ishlab chiqarish jarayoniga to'g'ri yo'naltirish va buxgalteriya hisobida to'g'ri aks ettirish muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlab o'tilgan. Shuningdek, olimlar tomonidan taklif etilgan beshta vazifa ham xo'jalik yuritishda o'ziga xos ahamiyatga ega.

Mamlakatimiz ishlab chiqarishida ishtirok etuvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida pul mablag'larni shakllanishi va undan aylanma mablag' sifatida foydalanish borasida hamda buxgalteriya hisobini tashkil etish va hisob siyosatini yuritishda ilmiy-amaliy jihatdan rivojlanishiga hissa qo'shgan iqtisodchi olim R.O.Xolbekov tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarda pul mablag'larini shakllanish tarkibi va aylanma mablag'lardan samarali foydalanish borasidagi nazariy qarashlar ilgari surilgan. Xususan, xo'jalik yurituvchi subyektlarning pul mablag'lari turkumlanishida quyidagi xususiyatlarni e'tiborga olish zarurligi, ya'ni: xo'jalik mablag'laridan foydalanish va xo'jalik mablag'larini korxona faoliyatida qatnashish

xususiyatiga ko'ra tasniflangan. Shuningdek, korxona xo'jalik faoliyatida ishtirok etishiga ko'ra mablag'larni quyidagicha turkumlash lozimligi ta'kidlangan bo'lib, unga ko'ra: asosiy mablag'lar (ishlab chiqarish va noishlab chiqarishda qatnashishiga ko'ra); aylanma mablag'lar (me'yorlanadigan va me'yorlanmaydigan xususiyatiga ko'ra); aylanmadan chetlatilgan mablag'lar (har xil ajratma va to'lovlar)[2].

Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan holda xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan pul mablag'larini ishlab chiqarishga to'g'ri yo'naltirish asosida aylanma mablag'lar hajmini oshirish va me'yorlashtirish asosida undan foydalanishni tartibga solishning amaliy jihatlariga e'tibor qaratilgan.

Moliya tizimini ustuvor darajada rivojlantirish borasida tadqiqotlar olib borgan mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan professor T.S.Malikov ilmiy ishlarida "aylanma mablag'lar" tushunchasi bevosita "aylanma kapital" sifatida talqin qilingan bo'lib, aynan ushbu tushunchani yoritishda quyidagicha yondashilgan ya'ni, "aylanma kapital" – xo'jalik yurituvchi subyektlarning aktivlariga avanslashtirilgan kapital qiymatni o'zida ifodalaydi. Aylanma kapital manbai quyidagi bir necha asosiy guruhlariga klassifikatsiya qilinadi, ya'ni: takror ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etishini hisobga olgan holda funksional mo'ljallanganligi bo'yicha; shakllantirish va moliyalashtirish manbalariga ko'ra; likvidlilik darajasiga qarab va boshqalar[3].

Barcha ishlab chiqarish jarayonlarida faoliyat yuritayotgan sanoat korxonalari aylanma mablag'larning shakllanish manbalarini hisobga olib, mablag'larni ishlab chiqarishga to'g'ri yo'naltirishga alohida e'tibor qaratishi zarur. Chunki, agar aylanma mablag'lar ishlab chiqarishga samarali yo'naltirilmasa yoki korxona mablag'larni shakllantirishda ortiqcha foizli qarz mablag'laridan foydalansa, iqtisodiyotni ustuvor rivojlantirish sharoitida korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlash qiyinlashadi.

Professor E.X.Maxmudovning fikriga ko'ra, aylanma ishlab chiqarish fondlari bu korxona ishlab chiqarish fondlarining bir qismi bo'lib, bir ishlab chiqarish sikli davomida sarflanishi hamda o'zining natural shaklini o'zgartirib, o'z qiymatini to'lig'icha tayyor mahsulot tannarxiga o'tkazishi ta'kidlangan. Shuningdek, korxona aylanma ishlab chiqarish fondlari qatoriga xomashyo va materiallar zaxirasi, yarim tayyor mahsulotlar, yoqilg'i va energetika resurslari, qadoqlash va o'rov materiallari, ehtiyot qismlar, tugallanmagan ishlab chiqarish va kelajakdagi xarajatlarni kiritish mumkin[4].

Darhaqiqat, ushbu fikrlarni to'ldirgan holda shuni aytish lozimki, korxona faoliyatida aylanma (fondlar) mablag'lar bevosita har qanday faoliyatning boshlang'ich mezonini bo'lib, uning natijasida ishlab chiqarishni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Aylanma mablag'lar korxonada yaratilayotgan mahsulot tannarxiga o'z qiymatini belgilangan davrda to'laligicha o'tkazadi (P-T) ko'rinishida ifodalanadi.

Iqtisodchi olim, professor E.A. Akramov korxonalarda aylanma mablag'larning shakllanishi va undan foydalanish masalalarini chuqur o'rganib, aylanma fondlar tushunchasi va ularning samaradorligini baholash ko'rsatkichlarini tavsiya qilgan. U aylanma mablag'larga ta'sir etuvchi omillarni izohlagan holda, ularning tarkibida ishlab chiqarish zaxiralari va pul mablag'lari borligini hamda bu resurslarning mahsulot tannarxiga qo'shilishini ta'kidlagan. Aylanma mablag'lardan samarali

foydalanish esa mahsulot tannarxini pasaytirishga, foydani oshirishga va korxonaning rentabellik darajasini ko'tarishga xizmat qiladi[5].

Olimning fikrlariga qo'shilgan holda aytish joizki, raqobat sharoitida har bir korxona oldida turgan muhim vazifalardan biri aylanma mablag'lardan oqilona foydalanish va pul mablag'larini to'g'ri taqsimlash muhim ahamiyatga ega.

Iqtisodchi olimlar I.T. Abdukarimov, M.Q. Pardaev, va B.I. Isroilovlar o'z tadqiqotlarida aylanma mablag'larning iqtisodiy xususiyatlarini batafsil yoritib, korxonadagi aylanma mablag'lar tarkibiga aylanma fondlar, muomala fondlari va boshqa aktivlar kirishini ta'kidlaganlar. Ularning ta'kidlashicha, aylanma mablag'lar asosiy fondlardan farqli o'laroq, bir ishlab chiqarish sikli davomida to'liq iste'mol qilinadi, qiymatini to'liq tayyor mahsulotga o'tkazadi va doimiy harakatda bo'ladi. Shuningdek, korxona ixtiyoridagi resurslar ketma-ketlikda bir shakldan ikkinchisiga – ya'ni, puldan ishlab chiqarishga, ishlab chiqarishdan tovarga va tovardan yana pulga o'tishi, resurslarning normadan ortiq to'planmasligi zarurligi ham alohida ta'kidlangan[6].

Yuqoridagi fikrlarga qo'shilgan holda ta'kidlash mumkinki, har qanday korxonada aylanma mablag'lar barcha talablar asosida bir ishlab chiqarish siklida ishtirok etib, o'z qiymatini to'liq mahsulot tannarxiga o'tkazishi va doimiy ravishda aylanishda bo'lishi muhimdir. Bu jarayon korxona faoliyatining samaradorligini oshirish va barqaror ishlashiga xizmat qiladi.

MDH mamlakatlari olimlaridan T.K. Rutkauskas aylanma mablag'larning shakllanishini o'rganib, ularning mohiyatini quyidagicha ta'riflaydi: aylanma mablag'lar – bu aylanma fondlarning qiymatini ifodalovchi yig'indi bo'lib, ular korxonaning omborlarida va ishlab chiqarish jarayonida tovar-moddiy zaxiralarning mavjudligini ta'minlash, yetkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblarni amalga oshirish, byudjet xarajatlarini qoplash va ish haqlarini to'lash uchun zarur mablag'lardan iboratdir. Shuningdek, u barcha aylanma mablag'larni firmaning joriy aktivlari sifatida belgilaydi, bu esa ularning moliyaviy barqarorlik va operativ samaradorlikda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi[7].

T.K. Rutkauskas tomonidan aylanma mablag'lar haqidagi fikrlarni kengaytirgan holda aytish mumkinki, aylanma mablag'lar ishlab chiqarishga yo'naltirilganida, ular nafaqat tayyor mahsulotlarni korxona omborida saqlashga, balki ularni tezkor sotishga intiladigan korxonalarga bozor raqobatida muvaffaqiyat keltiradi. Bozorda o'z pozitsiyalarini saqlab qolish uchun, korxonalar ishlab chiqarilgan mahsulotlarni tezda sotishga e'tibor qaratishi zarur. Shu bilan birga, har bir korxona o'z aylanma mablag'larini oqilona va samarali boshqarishga harakat qilishi lozim, chunki bu ularning moliyaviy barqarorligini va raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Rossiyalik tadqiqotchi O.N. Ermolina o'z tadqiqotlarida aylanma mablag'larning iqtisodiy ahamiyatini va ularning ishlab chiqarish jarayonidagi rolini chuqur tahlil qilgan. Uning fikricha, aylanma mablag'lar aylanish jarayonida uch bosqichga bo'linadi. Birinchi bosqichda pul mablag'lari tovar-moddiy zaxiralarini, ya'ni xom ashyo va boshqa resurslarni xarid qilishga sarflanadi. Ikkinchi bosqichda, ishlab chiqarish jarayoni davomida ishchi kuchi jalb qilinib, tayyor mahsulotlar ishlab

chiqarish amalga oshiriladi. Uchinchisi esa, tayyor mahsulotni bozorda sotish orqali qo'lga kiritilgan pul mablag'lariga aylanish jarayonidir. Ushbu uch bosqichning har biri korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda va aylanma mablag'lardan samarali foydalanishni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Aylanma mablag'larni boshqarish orqali korxonalar o'z raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladi[8].

Ye.Yu.Karpicheva ham o'z tadqiqotlarida aylanma mablag'lar tushunchasiga nazariy jihatdan to'xtalib o'tgan holda aylanma mablag'lardan oqilona foydalanish muhim ahamiyatga egaligi, bevosita aylanma mablag'lar har qanday korxonaning ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilishi borasida nazariy yondashuvlarini keltirib o'tgan. Shu bilan birga aylanma mablag'lar tushunchasi "aylanma kapital" va "aylanma aktivlar" tushunchalardan farqlash lozimligi ta'kidlangan[9].

M.A.Loktionova tomonidan aylanma mablag'lar tushunchasiga o'ziga xos darajada yondashgan holda bozor iqtisodiyoti sharoitida aylanma mablag'lardan samarali foydalanish kerakligi, "aylanma kapital" tushunchasi o'rniga aylanma mablag'lar tushunchasini ishlatish lozimligi ta'kidlab o'tilgan[10]. Rossiyalik olimning fikrlari o'rinli, haqiqatdan ham zamonaviy iqtisodiyot sharoitida "aylanma mablag'lar" terminini ishlatish bu yangicha nazariy yondashuv talqini bo'ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Aylanma mablag'lar aylanish ko'rsatkichlarini tahlil qilishda ularni uch asosiy guruhda ko'rib chiqish mumkin:

- Korxonadagi aylanma mablag'lar holati;
- Korxonaning aylanma mablag'lar bilan ta'minlanganlik darajasi;
- Korxonada aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi darajasi.

Korxonalarda aylanma mablag'lar holatini aniqlash uchun qo'llaniladigan ko'rsatkichlar quyidagilardan iborat: aylanma mablag'larning umumiy summasi, ularning o'rtacha qiymati, korxona mablag'lari ichida aylanma mablag'larning ulushi, mablag'larning tarkibiy tuzilishi, korxonada o'z mablag'lari hajmi va aylanma mablag'lar dinamikasi kabi ko'rsatkichlar.

Korxonalarda aylanma mablag'larni tarkibi bo'yicha tahlil qiladigan bo'lsak, yillar davomida aylanma mablag'larni tashkil qiluvchi manbalar turlicha o'zgarganini ko'rish mumkin.

"Maxam Chirchiq" AJ da 2012-2022-yillar bo'yicha aylanma mablag'lari o'zgarish dinamikasini tahlil qilamiz.

1-jadvaldan ko'rish mumkinki, "Maxam Chirchiq" AJda aylanma mablag'larning tarkibiy o'zgarish holatiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 2012-yilda aylanma mablag'lar tarkibida debitorlik qarzдорligining ulushi 60,6 foizni tashkil etgan bo'lsa, tovar-moddiy zaxiralari 33,6 foizni tashkil etgan. Shu davrda aylanma mablag'lar hajmida pul mablag'larining ulushi keskin darajada tushib ketganligidan dalolat beradi. 2015-2016yillarda aylanma mablag'lar tarkibida eng yuqori ulushni, debitorlik qarzдорligi tashkil etgan holda aylanma mablag'lar aylanmasida pul mablag'lari ulushi keskin kamayishi kuzatilgan. Bu holat esa korxonada aylanma mablag'lar aylanuvchanligiga

ta'sir qilgan.

1-jadval.

“Maxam Chirchiq” aksiyadorlik jamiyatida aylanma mablag‘larning tarkibiy o‘zgarish dinamikasi, % da¹

Yillar	Pul mablag‘lari	Tovar-moddiy zaxiralari	Debitorlik qarzdorlik	Qisqa muddatli investitsiyalar	Aylanma mablag‘lar jami
2012	4,9	33,6	60,6	0,8	100
2013	4,0	29,1	69,2	0,6	100
2014	5,6	28,5	65,4	0,5	100
2015	0,7	18,2	80,4	0,7	100
2016	1,0	26,4	71,9	0,6	100
2017	5,4	26,8	67,6	0,2	100
2018	6,9	64,6	28,2	0,3	100
2019	7,8	69,5	22,6	0,1	100
2020	3,9	69,5	26,6	0,1	100
2021	22,2	61,1	16,5	0,1	100
2022	9,8	76,4	13,6	0,2	100

Shuningdek, 2021-yil holatiga ko‘ra, aylanma mablag‘lar hajmida pul mablag‘larining ulushi ushbu davrda o‘tgan yillarga nisbatan sezilarli darajada ko‘payganidan dalolat beradi. Ushbu davrga kelib, debitorlik qarzdorligi pasayganligi korxona uchun ijobiy tomonga o‘zgarganidan dalolat beradi.

2022-yil holati bo‘yicha esa aylanma mablag‘lar tarkibida tovar-moddiy zaxiralar hajmi 76,4 foizni tashkil etgan holda o‘tgan yillarga nisbatan keskin ortganligini ko‘rish mumkin. Bu holat esa aylanma mablag‘larning katta qismini bekor turib qolishiga va aylanma mablag‘lar aylanuvchanligiga ta'sir qilishiga sabab bo‘lgan (1-jadval).

2-jadval.

“Maxam Chirchiq” aksiyadorlik jamiyatida aylanma mablag‘lar tarkibining o‘zgarish holati²

Yillar	Aylanma mablag‘lar hajmi		Barcha aktivlar hajmi		Aylanma mablag‘larning barcha aktivlardagi ulushi, % da
	mln.so‘m	o‘zgarish sur‘ati, foiz	mln.so‘m	o‘zgarish sur‘ati, % da	
2012	378 217	100	620 427	100	61,0

¹ “Maxam Chirchiq” AJ ning yillik hisobotlari asosida muallif tomonidan hisoblangan.

² “Maxam Chirchiq” AJ ning yillik hisobotlari asosida muallif tomonidan hisoblangan.

Yillar	Aylanma mablag'lar hajmi		Barcha aktivlar hajmi		Aylanma mablag'larning barcha aktivlardagi ulushi, % da
	mln.so'm	o'zgarish sur'ati, foiz	mln.so'm	o'zgarish sur'ati, % da	
2013	560 574	148,2	746 333	120,3	75,1
2014	566 832	101,1	863 579	115,7	65,6
2015	779 188	137,5	1 080 987	79,8	72,1
2016	503 951	64,7	696 033	155,3	72,4
2017	551 432	109,4	870 420	125,1	63,4
2018	309 875	56,2	676 403	77,7	45,8
2019	499 535	161,2	884 150	130,7	56,5
2020	599 063	119,9	1 034 099	85,5	57,9
2021	867 726	144,8	1 200 089	86,2	72,3
2022	1 011 609	116,6	1 460 923	82,1	69,2

“Maxam Chirchiq” AJda aylanma mablag'lar hajmining o'zgarishi hamda jamiyatning barcha aktivlardagi ulushida aylanma mablag'lar ulushi yildan-yilga o'zgarish tendensiyasiga ega bo'lgan. 2012-yil holatiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, barcha aktivlarda aylanma mablag'larning ulushi 61,0 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib aylanma mablag'larning ulushi 69,2 foizni tashkil etgan. Tahlillardan ko'rish mumkinki, aylanma mablag'larning salmog'i 2022-yilga kelib o'tgan 2021-yilga nisbatan 3,1 foizga pasayganini ko'rish mumkin (2-jadval).

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, korxonalarda aylanma mablag'lar hajmi va tarkibiy tuzilishi bilan bog'liq to'lovga qobiliyatlilikni yo'qolishi yoki aylanma mablag'lar samaradorlik ko'rsatkichlarining pasayishi quyidagi muammolarni yuzaga kelishiga sabab bo'ladi:

1. Korxonada pul mablag'larining yetishmasligi. Bu holat korxonalar faoliyatida kutilmagan xarajatlar yuzaga kelganda moliyaviy xavflarni paydo bo'lishiga yoki ishlab chiqarish faoliyatini to'xtashiga, korxona shartnomaga ko'ra o'z majburiyatini bajara olmaslik xavf-xatari hamda korxona kutilgan daromadni qo'lga kiritma olmaslik xavflari ortishiga sabab bo'ladi.

2. Korxonada ishlab chiqarish zaxiralari yetishmasligi yoki pasayish jarayonining kuzatilishi. Korxona ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshirish uchun doimiy ravishda yetarlicha xom ashyo va turli materiallarning mavjud bo'lishi, bu holat esa korxonaning iste'molchi oldidagi mas'uliyatni bajarishi uchun zarur. Agarda korxona yetarlicha zaxira bilan ta'minlanmasa korxonada kutilmagan xarajatlar ortishi yoki ishlab chiqarishni ma'lum bir muddat to'xtashiga sabab bo'ladi.

3. Korxonada o'z kredit mablag'larining yetishmaslik holati. Bu jarayon korxonalar o'rtasida kreditorlik va debitorlik qarzdorlik darajasiga ta'sir etadi. Debitorlik qarzdorligining ortishi korxonaning to'lovga qobiliyatlilik darajasiga ta'sir qiladi.

4. Korxonada aylanma mablag'larning ortiqchaligi. Korxonada aylanma mablag'larning ortiqcha to'planishi korxona aylanmasiga ta'sir qilgan holda daromadni kamaytiradi.

5. Korxonada debitorlik qarzdorligining ortishi. Bu holat har qanday korxona uchun salbiy holat hisoblanib, korxona aylanmasiga ta'sir qiladi. Shu bois, korxonalar imkon qadar aylanma mablag'lar salmog'ida debitorlik qarzdorlik darajasini pasaytirishga harakat qilish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Kalonov M.B, Abdivaxidov F.T., Dadabayev Sh.X. Buxgalteriya hisobi. Darslik.-T.: "IQTISODIYOT", 2023. 52-bet.

2. Xolbekov R.O. Buxgalteriya hisobiga kirish. Darslik.-T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2022, 29-30 betlar.

3. Маликов Т.С. Молия-хўжалик юритувчи субъектлар молияси. Ўқув қўлланма.-Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2009, 93-94-бетлар.

4. Махмудов Э.Х. Корхона иқтисодиёти (Ўқув қўлланма)-Т.:ТДИУ-2004 – 125-бет.

5. Акрамов Э.А. Корхоналарнинг молиявий ҳолати таҳлили. — Т.: Молия, 2003. – 85-бет.

6. Абдукаримов И.Т., Пардаев М.Қ., Исроилов Б.И. Корхонанинг иқтисодий салоҳияти таҳлили. Монография. Тошкент: "Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси" нашриёт уйи. 2003.-97-бет.

7. Экономика организации (предприятия): учебное пособие/ Т.К.Руткаускас [и др.]; под общ. ред. д.э.н., проф. Т.К.Руткаускас – 2-е изд., перераб. и доп. – Екатеринбург: Изд-во УМЦ, УПИ, 2018. 91 с.

8. Ермолина О.Н. Управление оборотным капиталом предприятия: На примере лесопильно-деревообрабатывающих предприятий Архангельской области. Диссертация кандидата экономических наук: 08.00.10. Архангельск, 2006.- 201 с.: ил. РГБ ОД, 61 06-8/3704.

9. Карпычева Е.Ю. Формирование механизма управления оборотными средствами предприятий АПК: Автореферат дис. канд. экон. наук: 08.00.05/Е.Ю.Карпычева: Орловский государственный институт экономики и торговли. – Воронеж., 2014. — 27 с.

10. Локтионова М.А. Развитие инструментария формирования и оценки финансового потенциала в системе финансового менеджмента корпораций: Автореферат. дисс. канд. экон. наук: 08.00.10 / М.А.Локтионова: Ставропольский университет. — Владикавказ, 2018. — 28 с.

“Махам Chirchiq” AJ ning yillik hisobotlari.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, aprel, 4-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: 9710. FOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**